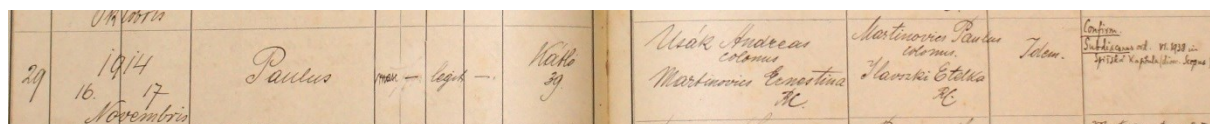

Martin Klement – Pavol Zemko

Dnes viem, že predsa prv rada t'a mala mama

Vydavateľ Ivona Matúšová, Trnava, 2017
ISBN 978-80-89413-64-5

**vdp. Pavol Ušák – Oliva,
najvýznamnejší kátlovský rodák,
rímskokatolícky kňaz a básnik *Katolíckej moderny*
(16.novembra 1914 Kátlovce – 1.marca 1941 Kvetnica,
pochovaný 4.marca 1941v Poprade, vdp. Karol Hudač, dekan – farár Veľký Slavkov)**

1. Kňaz – básnik svojej mladšej sestre – herečke

**Anna Kostolanská rod. Ušáková (25.apríla 1928 Kátlovce – 15.januára 2017 Bratislava,
pochovaná 18.januára 2017 Kátlovce)**

Sestričke

Ešte si bola maličká
a ešte si ma nepoznala
bozkával som ťa na líčka
v slávičích piesňach trala lala
Písal som prvé verše plačom do samoty
Vzbúrené vlny sen chlapcove pestré nôty
do nocí iskrili a svätojánske mušky
Ešte si nebola už som ti hľadal stužky
Už som ti rozvíjal zázraky v podvedomí
Pre ne sa mužovi diaľka raz cez sklo zlomí
Dnes viem že predsa prv rada ťa mala mama
Hádzal som kamene okná a panská dáma
Potom som v tebe tiež chcel milovať raz slečnu
Išiel som s anjelom na cestu nebezpečnú
Tie detské oči had hniezdo nad vidinami
Len medzi inými sme vedeli byť sami
Kreslíš svet do vody ach tie zelené prútky
Radosť a púpava slzy a víchor prudký
Keď padli do prúdu s medovým srdcom detským
A ideš za krásou utekáš nevieš pred kým
Jak prvá láska kvet mňa si vždy mala rada
Už len ty rozumieš a vieš čo chlapec hľadá
Už len ty modlíš sa nad nocou nad ružencom
Oči sa skláňajú v úsmevy pod rumencom
Cez šero cez striebro cez čierne dosky nocí
A deti zastali životu zoči-voči
Pod modrou oblohou cez krv prerástli veže
Tie drobné bubliny tie farby kde sú kdeže
Pri nich sme spolu šli v rozprávke ako v láske
Dnes radšej nemysli na smutné oči bratské

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/641/UsakOliva_Oblaky/2#ixzz4WKr2wiW2

Pavol Ušák - Oliva

List

Ten zázrak možno nestane sa.
Teplota stúpa, váha klesá.
Až domodlíš sa svoje Zdravas v Údolí,
jedna slza sa zrodí,
jedna vyschne
a jeden život dobolí.

Ty zase stretnieš túto Muku.
To v dlaniach zvieráš mŕtvu ruku.
To v náručí ti zvädli kvety osudné.
Prerušte pieseň pohrebnú,
môj slávik nespieval,
keď vody pretekali zo studne.

Nič nezmení sa v našom dvore,
len list zožltne na javore.
Pes bude strážiť o polnoci pri dverách
len teba jedinú,
len teba smutnú,
keď miesto spánku na oči ti sadne strach.

A ráno zvony rozzvučia sa,
keď k omši budú volať kňaza.
Na mojom oltári ťa čaká Matka ranená
i tvoje smútky,
nemé hovory.
A jedna svieca,
ktorá nehorí.
Je zlomená.

http://zlatyfond.sme.sk/dielo/790/UsakOliva_Tak-umieral-basnik-Palo-Oliva/8#ixzz4WKsxFvIB

2. Rok Pavla Ušáka - Olivu Kátlovce 2014

Farský kostol Svätého Ducha Kátlovce, 1710

V Kátlovciach sme 100. výročie narodenia nášho najvýznamnejšieho rodáka vdp. Pavla Ušáka – Olivu prežívali v súčinnosti s *Rokom Sedembolestnej* 2014, ktorí vyhlásili slovenskí katolícki biskupi 21.novembra 2013 ¹ ako i s Kultúrnym rokom Janka Silana (24.novembra 2013 – 24.novembra 2014) v spišskej diecéze, ² kde bol vdp. Pavol Ušák – Oliva ako kňaz svojou vysviackou inkardinovaný.

26. januára 2014 sme spolu so starostom obce Pavlom Johanesom vyhlásili *Rok Pavla Ušáka Olivu* v Kátlovciach 2014, ktorý skončil 22.novembra 2014 centrálnymi oslavami v našej obci a farnosti. Záštitu nad oslavami prevzal predseda Trnavského samosprávneho kraja, Dr. h. c. Ing. Tibor Mikuš, PhD, ktorý udelil Pavlovi Ušákovi Olivovi ocenenie: *Čestný občan TTSK - in memoriam*. Cenu prevzala jeho posledná žijúca sestra, Anna Kostolanská rod. Ušáková.

Predchádzalo mu zavedenie *Ceny Pavla Ušáka Olivu* za šírenie a zveľaďovanie duchovného dedičstva a duchovného povedomia, ako ju schválilo Obecné zastupiteľstvo 25. septembra 2013 v zmysle VZN č. 3/2009 a dodatku č. 1/2013. Medzi jej prvých nositeľov sa už v roku 2013 zaradil náš rodák – kňaz, vdp. P. Jozef Kosmál, SDB a čestný dekan Nitrianskej diecézy; potom ďalší kátlovský rodák a kňaz: vdp. prof. PhDr. Štefan Vagovič (13.apríla 1927 Kátlovce – 21.marca 2013 Montet, Švajčiarsko) - *in memoriam*; Anna Kostolanská rod. Ušáková cenu pomenovanú po svojom bratovi získala práve v *Roku Pavla Ušáka – Olivu* v Kátlovciach 2014; zatiaľ posledným nositeľom ceny je náš bývalý rodák Mgr. Daniel Čapkovič, sólista Opery SND v Bratislave.³

Rok Pavla Ušáka – Olivu sme v našej obci a farnosti *de iure* začali vlastne prvou spoločnou akciou 2.marca 2014, na 72.výročie jeho smrti, v rámci popoludňajších litánií, a to *Čítaním z Olivovej mariánskej tvorby*, ktoré sme zvečnili publikáciou:

ZEMKO, P. 2014. *Olivova mariánska tvorba*. Trnava: Ivona Matúšová pre Haulikov inštitút, 2014, 20 s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 35 – 5.

¹ Porov. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-kbs/c/dekret-o-vyhlaseni-roka-sedembolestnej-panny-marie>

² Porov. <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocclanku=20131127041>

³ Porov. ZEMKO, P. 2014. *Rok Olivu v Roku Sedembolestnej*. Trnava: Ivona Matúšová, 2014, s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 38 – 6.

OLIVOVA MARIÁNSKA TVORBA

Zostavil Pavol Zemko

26.apríla 2014 oslávil Dobrovoľný hasičský zbor svoje deväťdesiatiny a Obecný úrad im vydal publikáciu: KUBIŠ, S. 2014. *90.rokov činnosti DHZ v Kátlovciach 1924 - 2014 (Pamätnica II.)*. Kátlovce: Obecný úrad, 2014, 89 s. ISBN 978 – 80 – 971596 – 5 – 8. Pri sv. omši som im odovzdal Požehnanie Svätého Otca Františka a starosta obce Pavol Johanès daroval farskému kostolu omšový ornát s vyšitým obrazom sv. Floriána a s obecným erbom.

2.júna 2014 sa konečne vrátil do nášho kostola po dlhom a nákladnom reštaurovaní oltárny reliéf *Zoslania Ducha Svätého*, z čoho sme mali veľkú radosť – veď sa blížila naša hodová slávnosť; na *vigíliu* našich kátlovských hodov, 7. júna 2014, zasadili po sv. omši v našom kostole starostovia z družobných Hradčovic: doc. Dr. Jan Popelka, CSc ako i z Kátloviec: Pavol Johanès - dve olivy pred budovou Obecného úradu v Kátlovciach a osadili k nim aj pamätnú tabuľu pripomínajúcu túto udalosť. Prítomní boli riaditelia oboch škôl: Mgr. Kamila Gažová z Kátloviec a Mgr. Josef Hruboš z Hradčovic, ako i obaja farári: Mgr. Zdeněk Gerhard Klimeš z Hradčovic a doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th. D. z Kátloviec.

30. júna – 5.júla 2014 sa uskutočnil 1.ročník spoločnej akcie: obce a farnosti, školy a poľnohospodárskeho družstva, súkromných podnikateľov a všetkých dobrovoľných organizácií pod názvom: *Žijeme spolu*, kde sa odvtedy venujeme našim deťom ako i sami sebe.

12.októbra 2014 sme vo foyeri budovy fary osadili sochu Sedembolestnej Panny Márie – dar Jarmily Kostolanskej. Sochu vymaľoval Miroslav Ďuračka a podstavec urobili: Dušan Valovič, Štefan Sorentíny, Ľubomír Némety, Jozef Drahoš a Jozef Uváček. Sochu som požehnal počas mariánskych októbrových litánií.

Centrálne oslavy *storočnice kvôli voľbám* boli vo štvrtok – piatok, 13. – 14.novembra a potom v sobotu 22.novembra. Vo štvrtok 13.novembra 2014 sme mali odbornú vedeckú konferenciu pod názvom: *Malý – veľký básnik Katolíckej moderny: Pavol Ušák Oliva, 100.výročie narodenia*, konanej dňa 13.novembra 2014 v Divadle Jána Palárika v Trnave. Medzi hosťami bol predseda Trnavského samosprávneho kraja, Dr. h. c. Ing. Tibor Mikuš, PhD; trnavský arcibiskup: Mons. Mgr. Ján Orosch; Anna Kostolanská a Pavol Johanès, starosta obce Kátlovce. S prednáškami vystúpili: prof. Mgr. art. Božidara Turzonovová a PhDr. Mária Mešťánková, PhD z Fakulty masmediálnej komunikácie UCM Trnava; prof. ThDr. Jozef Jarab, PhD – rektor Katolíckej univerzity v Ružomberku; doc. PhDr. Mária Dobrotková, PhD – dekanke Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave; prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc z Trnavskej univerzity v Trnave; doc. PhDr. Gabriela Gotthardová, CSc z Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku; PaedDr. Adriana Vaculová zo Strednej priemyselnej školy stavebnej z Trnavy; doc. ThLic. Mgr. Pavol Zemko, Th.D. – farár Kátlovce. Spoluorganizátormi konferencie boli: Divadlo Jána Palárika, Knihnica Juraja Fándlyho, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, Trnavský samosprávny kraj, Obec Kátlovce, Farnosť Kátlovce a Haulikov inštitút Trnava. Baner z konferencie je umiestnený na medziposchodí Obecného úradu v Kátlovciach.

Konferencia 13.novembra 2014 Trnava (sprava: T. Mikuš, P. Johanes, M. Dobrotková, A. Kostolanská, B. Turzonovová, J. Orosch, J. Šimončíč, A. Vaculová, P. Zemko)

Z konferencie bol vydaný zborník prednášok s príhovorom Teodora Križku, básnika a podpredsedu Spolku slovenských spisovateľov: MIKUŠ, T. – ZEMKO, P. 2014. *Malý – veľký básnik Katolíckej moderny Pavol Ušák – Oliva, 100.výročie narodenia*. Trnava: Trnavský samosprávny kraj, 2014, s. 107. ISBN 978 – 80 – 89759 – 04 – 0.

V piatok 14.novembra 2014 sa zatiaľ naposledy uskutočnil aj XXIII. ročník recitačnej súťaže *Kátlovce Paľa Ušáka – Olivu*.

Obec Kátlovce ocenila mnohé osobnosti z príležitosti 100.výročie narodenia vdp. Pavla Ušáka – Olivu *Pamätnou medailou*.

V *Roku Pavla Ušáka – Olivu* v Kátlovciach 2014 sme dali zhotoviť príležitostnú magnetku, ktorú graficky spracovala Ivona Matúšová; *Pamätný list* pripravili: Igor Martinák, Krištof Martinák a Ondrej Pontéš; ale aj ďalšie nasledovné publikácie:

- KUBIŠ, S. – ZEMKO, P. 2014. *Pavol Ušák – Oliva, kňaz a básnik (100.výročie narodenia)*. Trnava: Ivona Matúšová, 2014, 84 s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 37 – 9.
- ZEMKO, P. 2014. *Rok Olivu v Roku sedembolestnej*. Trnava: Ivona Matúšová, 2014, 28 s. ISBN 978 – 80 – 89413 – 38 – 6.

3. Pavol Ušák – Oliva má –

Pomník vdp. Pavla Ušáka – Olivu Kátlovce, 27.mája 1990

- v Kátlovciach svoj rodný dom s pamätnou tabuľou; na fare sa uchovávali v matrikách záznamy o jeho krste vysluhovaní sviatostí; pred Farským kostolom Svätého Ducha od 27. mája 1990 svoj pomník, ktorý požehnal jeho spolužiak z trnavského gymnázia a farár v Kátlovciach (1986 – 1990), vdp. dekan Ladislav Zajac; ten bol aj iniciátorom recitačnej súťaže *Kátlovce Paľa Ušáka Olivu*; v roku 2014 dala obnoviť písmená na pomníku pred kostolom rodina Ing. Márie Martinovičovej
- v Poprade od 1.septembra 2002 po ňom pomenované *Cirkevné gymnázium Pavla Ušáka Olivu*, ktoré je súčasťou Cirkevnej spojenej školy v Poprade

- v Kátlovciach od 1.septembra 2005 po sebe pomenovanú *Základnú školu s materskou školou Pavla Ušáka Olivu*
- od slovenskej hudobnej rockovej skupiny *Arzén*⁴ zhudobnenú svoju báseň: – *Z nových ciest*

⁴ [https://sk.wikipedia.org/wiki/Arz%C3%A9n_\(hudobn%C3%A1_skupina\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Arz%C3%A9n_(hudobn%C3%A1_skupina))

Pavol Ušák Oliva

Z NOVÝCH CIEST

Lipové kvety v твоjich očiach
lupienky bozkom skrvavené
Znie smútok v atlasových nociach
usína motýľ unavene

To boli chvíle na smrť krásne
jak dievčie srdce ako rana
jak deň keď úsmev hasne hasne
– Buď zбоhom láska oklamaná

Jej slzy zbledli tichým slovom
zaklial som nádej do jej mena
Smrť vraždí piesne pod olovom
– Buď zбоhom láska nezrodená

Videl som bolesť тvojho šťastia
lodička do vln zakreslená
Belasé vlny тvojho šťastia
– Buď zбоhom láska zaplašená

Čierny lesk očí žiari šerom
nevinné túžby tak sa boja
Dva smútky píšem zlatým perom
– Buď zбоhom mŕtva láska moja

<http://www.youtube.com/watch?v=S9hwaeiUDvo>

- svoj dokumentárny film, natočený Slovenskou televíziou, 2000
<https://www.youtube.com/watch?v=erxl3og-cds>

- obsažený článok v Katolíckych novinách č. 47/2014:

„Poézia, ktorá sa má čím prihovoriť dnešnému čitateľovi. Básnik PAĽO OLIVA (1914 – 1941) stále nie je taký známy ako napríklad Rudolf Dilong či Janko Silan. Kto sa však začíta do Olivovej poézie, zistí, že tento básnik, ktorý prehral nerovný zápas so smrťou a zanechal po sebe aj preto len torzo básní, literárnou hodnotou svojho diela ide ponad čas a patrí k vrcholom slovenskej katolíckej moderny.

Poézia Paľa Olivu dokáže pritiahnuť najmä veriaceho čitateľa či mariánskeho čitateľa svojimi básňami modlitbami, mysliteľstvom a mystickými hĺbkami, ale prekvapí príjemne aj neveriaceho či čitateľa hľadajúceho úprimne pravdu, lebo je to poézia, v ktorej sa vedie bytostný zápas o Boha, ústiaci do oddanosti. V centre Olivovej pozornosti je aj to ľudské, čiže aj žena a láska k nej, ktorej sa ako budúci kňaz vzdáva, a smeruje k duchovnej kráse Madony. Dnešný čitateľ ocení Olivov „modernistický“ prístup k básnickému jazyku (využívanie voľného, nerýmovaného verša; zložitá veršová štruktúra, pôsobivosť a presnosť slova, tvorivé variácie symbolizmu, poetizmu, surrealistické tendencie), vyhranené sociálne cítenie, súcit s trpiacimi a zomierajúcimi.

Mená „múz“ a svätíc v poézii Paľa Olivu

Jedným z kľúčových obrazov, cez ktorý možno bližšie nahliadnuť do Olivovej poézie, je obraz ženy a lásky. Vybrali sme si ho pri tomto uvažovaní o Olivovi preto, lebo tento rok je venovaný v Cirkvi na Slovensku práve ženskému fenoménu ponorenému do bolesti, a to Sedembolestnej Panne Márii. V básnikových veršoch sa môžeme stretnúť s „múzou“ Nínou, Džemmou, Afroditou, Henny, Helenou, Marínou či Milicou. Básnik sa s nimi trpko lúči, rozchádza, zrieka sa ich so štúrovským pátosom, aby ako budúci kňaz našiel už iba jediné zaľúbenie v Madone. Obraz ženy sa tak vzhľadom na kňazské povolanie Olivu (celibát) zduchovňuje a vnáša do básní zvýšenú prítomnosť mien svätých a biblických žien ako Mária, Eva, Bernadeta, Magdaléna, Tereza, Veronika, Klára, Cecília. Špecifickou je báseň V detskej nemocnici, kde sa spomínajú mená štyroch chorých dievčatiek (Mariška, Marta, Irma a Tonka).

A v mŕtvom úsmeve tajomstvo cesty k nebu

Úsmev i oči Olivových „múz“ sú mŕtve, smutné („Neplač Nína / na mŕtve oči nikto nespomína“, „Neplač Nína / na mŕtvy úsmev nikto nespomína“, „Tvoj úsmev na nábreží / Nespomínať“, báseň Z nábrežia, „Poznáš ten úsmev v mŕtvom liste / To sú dve srdcia v ametyste“, báseň Otázniky), hasnú („Nemysli na mňa nikdy viac / tie oči hasnú – oblaky v dialke / Tie oči hasnú – nad morom vtáci“, báseň Nemysli na mňa), rozbiehajú sa a unikajú („Najkrajší úsmev neporaní / rozbil sa ako kvapka v práni“, báseň Hry decembrové V; „na skle sa rozbil úsmev zvonivý“, báseň Džemma; „uniká úsmev v bubline“, báseň Neznámej; „Nepovedz a ten úsmev pretni“, báseň Refrény). V mŕtvom, hasnúcom, unikajúcom či rozbiehajúcom sa úsmeve ženy sa ozyva Olivovo bytostné rozhodnutie „zomrieť“ pre slasti tohto sveta a nastúpiť na neľahkú cestu úplného duchovného odovzdania sa Bohu: „A v mŕtvom úsmeve tajomstvo cesty k nebu“, báseň Madone II. Olivu viac ako pozemská krása začína priťahovať krása duchovná; zisťuje, že najväčšie (mystické) hĺbky dosiahne práve v rane – bolesti, odriekaní: „Môj pohľad padá pod prázdnotou vln / najväčšie hĺbky merám v rane“; „... som raz vystrel dlane kúzlu snov / a krásam ktorých v svete není“ (báseň Verš z venovania, 1936). Telesnú krásu žien posúva básnik do roviny spomienok, minulosti. Záležitosťou prítomnosti sa stáva sakrálny svet. Básnika začína priťahovať úzky svet, t. j. svet

výšok: „raz som chcel spoznať výšky / (...) / Bože, tie svety úzke!“ (báseň *Modlím sa*). Láska u básnika postupne získava príznak bolesti a duchovnej hĺbky: „Najväčšia láska – hĺbka a rana“ (báseň *Nemysli na mňa*). Cez prijímanie bolesti duchovne zreje aj básnikovo kňazské srdce, aby nakoniec zrástlo až so samotným Kristovým telom počas sviatostného, eucharistického premenenia: „Pod krížom zrelé srdce v zlatý kalich sa mení, / bolesti, perly, hĺbky: pre blaho vykúpený“ (báseň *Modlím sa*). Úsmev básnika postupne nadobudne kňazské, duchovné rozmery: „Môj úsmev horkne v šepote - - - / môj úsmev kňazský, úsmev lásky“ (báseň *Refrény*). Básnikove oči posväť kňazský pohľad: „Tie oči ktorými len kňaz prosí“, „Tie oči dobré ako Františkove“ (báseň *Tie oči*). Láska básnika napokon vrastá do Kristovho tela a krvi, nadobúda duchovný ráz: „Už moja láska vrástla do zlata / do vína v kalichu v hostiu na oltári“ (báseň *Dva lístky sestričke II – Dve srdcia*, 1935). „Olivova cesta za krásou sa končí pred oltárom, pod obrazom Matky Božej, v prosebných litániách,“ píše Ján Sedlák pri recenzovaní Olivovej zbierky *Oblaky* (1939).

Stopy mariánskej úcty mimo poézie

Prvotné prejavy mariánskej úcty a jej prehlbovania nachádzame u Olivu oveľa skôr, ako sa stali zdrojom stvárnenia v debute *Oblaky* (1939). Už ako 20-ročný študent trnavského gymnázia sa Oliva osobitne citlivo otváral duchovnému tajomstvu nepoškvrneného počatia Panny Márie, ktoré je aj podstatou lurdského zjavenia. Zmienky o tejto skutočnosti sa objavujú v básnikovom denníku *Hasnúce iskry* (1934 – 1935), z ktorého sa dozvedáme, že mladý básnik počas exercícií prečítal okrem životopisu dona Bosca, evanjelia a Zjavenia svätého Jána aj knihu od J. B. Estradova *Lurdska zjavení*. O tejto mariánskej knihe si zaznačil: „Cele nás zaujme svätá Pani, Nepoškvrnené počatie, malá svätá Bernadeta, tajomná skala a zázračná studienka. Zatúžime vidieť, pokľaknúť tam, kde kľákavala Bernadeta vtedy, keď s ňou hovorila svätá Panna. Zahoríme láskou k lurdskej Panne.“ Tento denníkový záznam sa začína modlitbou k Madone s prvkami odovzdanosti, hlboké viery a úcty: „Madona, Najsvätejšia a Najkrásnejšia, prijmi ma za svoje dieťa. Prijmi ma pod svoj plášť. Pod svoju ochranu. Pohliadni na mňa očami lásky. Ako si kedysi spočinula zrakom na vyvolenej Bernadete. Chráň ma, Nepoškvrnená... Ó, Pani moja, chcem byť tvojím dieťaťom... Neopúšťaj...“ Akt zasvätenia sa Madone s prejavmi horlivosti až mystiky vrcholí v značne lyrizovanej próze Paľa Olivu z roku 1934 pod názvom *Dary s podnadpisom Jankovi Ďurkovi--Silanovi*, v ktorej autor zveruje Madone, lurdskej Pannej, svoje oči, ústa a srdce: „(...) Dnes kladiem na Váš oltár dve tmavé ruže obeťou. Krvavé lupene chvejú sa svetelnou vlnou lásky. // Madona! Vám svoje oči obetujem. // (...) V mystickej extáze vrele som celoval Váš modrý pás. – Ostal mi úsmev na ústach sťa malej Bernadete. To ste Vy, lurdska Pani, zrak svätý obrátili ku mne. To ste Vy chceli, aby mi ústa rozkvitli v ružu. Dnes kladiem na Váš oltár červenú živú ružu. // Vám svoje ústa obetujem. // (...) Chcel by som Vám dar dať. Chcel by som obeť priniesť podivnú. Tieňami kvetov srdce zabaliť a podvečer ho tajne položiť na Váš oltár. A vidieť ráno, ako tlčie vo Vašich dlaniach, Madona.“

Hmla, svetlá a meče Márie

Máriino meno sa v poézii Paľa Olivu prelína s motívom Panny Márie, ktorý sa objavuje v básňach *Madona a Dolorosa*. Božia Matka je predmetom básnikovej oslavy a litániových vyzývaní aj v básňach *Ružomerskej Madone*, *Oblaky iné* a v šesťdielnom mariánskom cykle *Madone I – VI* v poslednej časti básnikovho debutu *Oblaky*, kde dochádza k bremondovskému prepojeniu poézie a modlitby s odkazom na text *Litánií loretánskych*. Cyklus *Madone I – VI* sa považuje za jeden z vrcholov slovenskej mariánskej poézie. Z mnohých podôb Panny Márie (*Božia Matka*, *Sedembolestná*, *Kráľovná svätých* a iné) tu

dominuje úcta k Nepoškvrnenej. Autor cyklus napísal počas štúdia katolíckej teológie v Spišskej Kapitule. V rámci celej Olivovej poézie sa Máriino meno objavuje sedemkrát, a to v básňach Z náručia smrti II a VI, Madona, Vzdych k nebu, Helene a Hviezdy Panny Márie. V básni Z náručia smrti II zaujme spojenie Máriinho mena (osoby) a umierania (smrti): Márie – zabije. Máriino meno sa tu stáva symbolom plnosti bolesti, na ktorú odkazuje sloveso „zabije“ a vnútri veršov najmä motív Máriiných rán, kropajú krvi a ľudskej kostry: „aby si nemyslel na rany Panny Márie, / keď kropia krvou kostru prstov, / ktorá zabije.“ Mária je však napriek blízkosti s motívom smrti znamením kresťanskej nádeje, spásy, večnosti, ktorá prichádza po smrti. V rýme árie – Márie – árie v básni Z náručia smrti VI sa pieseň – ária spája nielen s menom Panny Márie. Tieto árie skladá smrť:

Smrť skladá nové árie. Teplomer stúpa nad 41. Hmla svetlá meče Márie. Vidiny kruhy biela labuť Eden. Smrť skladá nové árie.

Zaujímavé je prepojenie árie s obrazom bielej labute. Ozýva sa tu totiž známa metafora – „labutia pieseň“, čiže posledná ária, posledné chvíle umierajúceho. „Biela labuť“ môže zároveň v sebe skrývať aj samotnú Máriu ako znamenie spásy, večnosti. Gaston Bachelard v knihe Voda a sny hodnotí labuť ako symbol nevinnej ženy, túžob a chválospevu smrti. Aj u Olivu „biela labuť“ stelesňuje čistotu a vznešenosť. Aktualizuje sa tu zrejme aj známy prapôvodný obraz labute odkazujúci na nový život, premenu, znovuzrodenie, ako o tom hovorí známa Andersenova rozprávka o škaredom káčatku a jeho premene na krásnu labuť či Čajkovského balet Labutie jazero, kde sa „čierna labuť, ešte zviera, premieňa na skvostnú belostnú nevestu“. Aj u Olivu sa rodí v pozadí obrazu bielej labute predstava znovuzrodenia, rovnako premena zvieraťa na belostnú nevestu, ktorou môže byť v uvedenom kresťanskom priestore nazerania básnika na smrť Panna Mária ako brána do Edenu. Významný je v obraze labute príznak bielej farby, ktorý môže podporovať duchovný priestor a súvisieť s Pannou Máriou.

Pseudonym Paľa Olivu je otáznikom literárnej histórie

Začal ho používať pri publikovaní v časopisoch a ako motív ho použil len v niektorých básňach Neznámej, Cez veku, Džemma, V treťom páde a v liste Jankovi Silanovi z 23. 8. 1934. Poetka a interpretátorka Olivovej poézie Martina Boleková sa domnieva, že pseudonym má súvis s rodným domom v Kátlovciach pri Trnave, kde v záhrade rástli olivy. Potvrdzujú to spomienky Hany Kostolanskej, sestry básnika Paľa Olivu: „... tie tri olivy, čo nám rozvoniavali v záhrade, stali sa akýmsi symbolom aj v mojom živote. Najskôr to boli tie voňavé stromy, čo inšpirovali môjho brata, keď si ako posledný pseudonym zvolil meno – OLIVA. Stali sa aj symbolom jeho bolesti? Keď zomrel, tú najkrajšiu, pod ktorou tak rád čítaval, nemilosrdne aj s koreňom vyvalila silná víchrica. Bol to posledný pozdrav alebo posledné zbohom? A keď mi zomrela mamička, víchrica zopakovala túto symboliku obrany materinskej lásky. A keď tvrdosť života zasiahla tretí raz, víchrica dokončila svoje posledné dejstvo... Odišli tí, ktorí ma najviac milovali – a voňavé olivy neprežili tento smútok...“

Paľo Oliva, vlastným menom Pavol Ušák, sa narodil 16. novembra 1914 v Kátlovciach pri Trnave, kde vychodil ľudovú školu. V rokoch 1926 – 1934 študoval na Štátnom reálnom gymnáziu Jána Hollého v Trnave. Tam od roku 1934 začal študovať katolícku teológiu. Ukončil ju v Spišskej Kapitule, kde ho 2. februára 1939 vysvätili za kňaza. Pol roka bol kaplánom vo Veličnej na Orave. Zvyšok života prežil v sanatóriách v Bratislave, Martine a v tatranskej Kvetnici, kde sa liečil na tuberkulózu. Zomrel na ňu 1. marca 1941. Pochovaný je na cintoríne v Poprade-Velkej. V rodných Kátlovciach má pomník, na ktorom

sú básnikove verše ako epitaf: „Zvoňte mi, zvonky, zvonky kvetov, / zvoňte zvonkami zo zlata, / oblaky tieňom minaretov, / pre oči, pre smrť, pre poetov, / diaľka je smútkom zaviata.“ Tvorba: Čierne kvietie (1934, bibliofília), Oblaky (1939 a reedícia 1996), Tak umieral básnik Paľo Oliva (1942, ed. J. Silan a M. Šprinc), Bozk pozná smútok úst (1991, výber, ed. Štefan Moravčík), Torzo literárneho diela (1) (2004, 1. vydanie, súborné dielo, ed. J. Pašteka), Tak umieral a žije Paľo Oliva (2) (2004, 1. vydanie, súborné dielo, ed. J. Pašteka).

Napísali o Paľovi Olivovi

Poznám ľudí, ktorí si svoje telesné a duševné bolesti kompenzujú výstrižkami Olivových veršov a recitujú si ich v ťažkých chvíľach svojho bólu. Také je najmä dvojveršie o utrpení i odovzdanosti: „V martinskej nemocnici modlievam sa k tebe, Kriste, Pane, / odním odo mňa kalich, ktorý pijem odovzdane.“ Môže si poézia želať vyššie uznanie?

Jozef Melicher, 1991

Iba málokto pozná prvotiny Miroslava Válka, ktoré publikoval v rokoch 1942 – 1948 v časopisoch kresťanského zamerania (Plameň, Rozvoj, Rozhlady, Nová práca, Jas). Spolu s Mihálikom a Turčánym je v prvotinách vlastne generačne novým pokračovateľom katolíckej moderny. Svoju blízkosť ku katolíckej moderne zástupne vyjadril v básni Básnik Paľo Oliva z roku 1942. Je príznačné, že Válek báseň venoval typovo v istom zmysle príbuznému básnikovi (Olivovi), ktorý inak predtým tiež študoval na trnavskom gymnáziu a roku 1941 v mladom veku zomrel...

Ján Zambor, 2005 a 2013

Do budúcnosti by bolo určite zaujímavé a perspektívne porovnať Váلكove kresťanský zamerané prvotiny s Olivovými veršami, keďže mnohé básne už svojimi názvami Madona, Fragment, ale aj výstavbou a motívmi (dievčatko, smrť detí, oči, prsty, mníška, muškáty...) nápadne pripomínajú Olivu, ba mladý Válek sa na niektorých miestach svojich prvých básní javí síce ako talentovaný básnik, ale kde-tu akoby nevedel úplne vyjsť z tieňa Olivovho tvorivého vplyvu.

Monika Kekeliaková, 2014

Miroslav Válek

Básnik Paľo Oliva

*Tmu hroznú spieval si
ten dar čo noc ti dala
na únik najtichší
sa hviezda s tebou hrala*

*Hrst' žiaľu otvoriť
dokorán ako dvere
oblakmi ústa spiť
to bolo tvoje mizere*

*A farby choré čičiť
hviezdy sú také krásne
pri nohách čiernych vetrov spať
a písať moru básne*

*A potom volať na kosu
že padli stebľá krátke –
povedzte ľudia prečo sú
tie žalmy také sladké? ⁵*

- na webovej stránke uverejnenú svoju tvorbu:
http://zlatyfond.sme.sk/dielo/641/UsakOliva_Oblaky
- od roku 2014 venovanú báseň Oliva – oliva od kátlovského rodáka Jána Valoviča, ktorý žije v Dechticiach:

*Kamenným chodníčkom
po dedine chodil mládenec zronený,
svojej mamke slzy ronil.
Láska mu odišla, velice sa sklamal,
na Božiu cestičku sa on sám zadal.
Na sviatok Hromnice radovali sa velice,
vo svojej farnosti mal primície.
Odišiel z dediny,
zanechal rodiny, priateľov, dievčiny,
len spomienku malú na dedinu rodnú
v srdci si nosieval.
Smutno mu bývalo za olivu jejich,
jej vôňu ukladal do básní svojich.
Orava, Orava, kam si ho schovala,
rodnú zem slovenskú aj dedinku svoju,
Kátlovce krásne miloval velice.
Prečo v lúčení podobám sa kvetom ?*

⁵ <http://www.katolickenoviny.sk/47-2014-poezia-ktora-sa-ma-cim-prihovorit-dnesnemu-citateľovi/>

*A prečo kväty vädnú aj na oltári Božom ?
Trpím a spomínam, žijem a všetko prežívam,
pod Tatrami ležím a na vás spomínam.
Oliva, oliva, olivová vôňa,
na teba spomína celá dedina.
Zbohom bud' dedinka aj mamička moja,
lúčim sa s vami oliva – oliva.
Zvoňte mu kvety, zvoňte mu zo zlata,
diaľka je striebrom zaviata.*

- básnickú zbierku *Raj je jar*, ktorú napísala podpredsedkyňa Miestneho odboru Matice slovenskej v Trnave Margaréta Partelová a celú ju venovala Pavlovi Ušákovi – Olivovi v roku 100. výročia narodenia.

Prílohy

Ustanovujúce Valné zhromaždenie MO MS Kátlovce prof. dr. Štefana Vagoviča

*Kátlovce, Farský kostol Svätého Ducha – 16.novembra – v deň spomienky narodenia vdp.
Pavla Ušáka Olivu v Kátlovciach , básnika Katolíckej moderny –
v Svätom roku milosrdenstva 2016*

Pán predseda dozorného výboru MS; pani predsedníčka KR MS v TTSK
a podpredseda tejto rady; pán starosta našej obce, hostia a matičiari, bratia a sestry!

NA ÚVOD SV. OMŠE

Katolícka cirkev končí mimoriadny Svätý roko milosrdenstva, ktorý vyhlásil pápež František pri spomienke na síce stále aktuálnu no trestuhodne zabudnutú tému milosrdenstva, ako to napísal nemecký kuriálny kardinál Walter Kasper; Matica slovenská končí rok Svetozára Hurbana Vajanského, ktorý vyhlásila na 100.výročie jeho úmrtia – 17.augusta 1916 v Martine; na budúci rok si budeme pripomínať nedožitú deväťdesiatu výročie narodenia (13.apríla 1927) nášho rodáka a mohli by sme tak povedať zahraničného Slováka, prof. dr. Štefana Vagoviča, ktorý odišiel z našej vlasti a komunistický režim mu neumožnil návrat z rímskych štúdií a tak zostal tam v Taliansku, kde bojoval svojimi prácami za Boha, Katolícku cirkev a proti komunizmu svojimi prácami vydanými tak v taliančine, španielčine ale i v rodnej slovenčine. Po revolúcii sa venoval prostredníctvom *Hnutia focolare* takpovediac celému svetu, ktorého oslovila táto špiritualita Katolíckej cirkvi v Taliansku a napokon v Švajčiarsku, kde aj pred tromi zomrel (21.marca 2013) – preto právom sme na neho hrdí a chceme, aby po ňom zostala pamiatka v čestnom názve nášho MO MS v Kátlovciach. Dnes si pripomínáme narodenie nášho najvýznamnejšieho rodáka vdp. Pavla Ušáka Olivu, ktorý ale tiež už nie je medzi nami – pred dvomi rokmi – 2014 - sme si pripomenuli jeho 100.výročie narodenia a za neho je preto aj dnes obetovaná sv. omša.

HOMÍLIA

Stretávame sa v deň, kedy si pripomínáme 102.výročie narodenia Pavla Ušáka - Olivu.

A slávime sv. omšu ku cti Panny Márie Matky milosrdenstva v Svätom roku milosrdenstva a v čase konania tradičnej *Trnavskej novény* Panny Márie.

P. U. Oliva mal k Panne Márii vrúcny vzťah. Ospieval ju vo svojej mariánskej poézii. „*Stopy mariánskej úcty mimo poézie. Prvotné prejavy mariánskej úcty a jej prehlbovania nachádzame u Olivu oveľa skôr, ako sa stali zdrojom stvárnenia v debute Oblaky (1939). Už ako 20-ročný študent trnavského gymnázia sa Oliva osobitne citlivo otváral duchovnému tajomstvu nepoškvrneného počatia Panny Márie, ktoré je aj podstatou lurdského zjavenia. Zmienky o tejto skutočnosti sa objavujú v básnikovom denníku Hasnúce iskry (1934 – 1935), z ktorého sa dozvedáme, že mladý básnik počas exercícií prečítal okrem životopisu dona Bosca, evanjelia a Zjavenia svätého Jána aj knihu od J. B. Estradova Lurdská zjavení. O tejto mariánskej knihe si zaznačil: „Cele nás zaujme svätá Pani, Nepoškvrnené počatie, malá svätá Bernadeta, tajomná skala a zázračná studienka. Zatúžime vidieť, pokľaknúť tam, kde klakávala Bernadeta vtedy, keď s ňou hovorila svätá Panna. Zahoríme láskou k lurdskej Panne.“ Tento denníkový záznam sa začína modlitbou k Madone s prvkami odovzdanosti,*

hlbokej viery a úcty: „Madona, Najsvätejšia a Najkrásnejšia, prijmi ma za svoje dieťa. Prijmi ma pod svoj plášť. Pod svoju ochranu. Pohliadni na mňa očami lásky. Ako si kedysi spočinula zrakom na vyvolenej Bernadete. Chráň ma, Nepoškvrnená... Ó, Pani moja, chcem byť твоjím dieťaťom... Neopúšťaj...“ Akt zasvätenia sa Madone s prejavmi horlivosti až mystiky vrcholí v značne lyrizovanej próze Paľa Olivu z roku 1934 pod názvom Dary s podnadpisom Jankovi Ďurkovi-Silanovi, v ktorej autor zveruje Madone, lurdskej Panej, svoje oči, ústa a srdce: „(...) Dnes kladiem na Váš oltár dve tmavé ruže obeľou. Krvavé lupene chvejú sa svetelnou vlnou lásky. // Madona! Vám svoje oči obetujem. // (...) V mystickej extáze vrele som celoval Váš modrý pás. – Ostal mi úsmev na ústach sťa malej Bernadete. To ste Vy, lurdská Pani, zrak svätý obrátili ku mne. To ste Vy chceli, aby mi ústa rozkvitli v ružu. Dnes kladiem na Váš oltár červenú živú ružu. // Vám svoje ústa obetujem. // (...) Chcel by som Vám dar dať. Chcel by som obeť priniesť podivnú. Tieňami kvetov srdce zabaliť a podvečer ho tajne položiť na Váš oltár. A vidieť ráno, ako tlčie vo Vašich dlaniach, Madona.“⁶

Ako P. U. Oliva, aj my sa dnes zverme v detinskej a synovskej úcte k Božej Matke Panne Márii.

Ona je Matka milosrdenstva a vyprosí nám, aby nás Pán už hneď každý deň zrána naplňal svojim hojným milosrdenstvom.

Preto sa pri jeho pamätníku pred našim farským kostolom za neho pomodlíme dnes po sv. omši mariánske modlitby *Zdravas Mária* a *Pod tvoju ochranu sa utiekame*. Amen.

⁶ <http://www.katolickenoviny.sk/47-2014-poezia-ktora-sa-ma-cim-prihovorit-dnesnemu-citateľovi/>

Anna Kostolanská rodená Ušáková

- dabérka:

<http://www.dabingforum.sk/viewtopic.php?f=173&t=203>

- prekladateľka:

Manžel verzus milenec

<http://www.theatre.sk/isrecenzie/838/97/Manzel-verzus-milenec/?cntnt01origid=97/>

- herečka, práca v dabingu a v rozhlase:

<http://www.fdb.cz/lidi/59505-hana-kostolanska.html>

Oznam

15.januára 2017 zomrela v Bratislave vo veku 88 rokov herečka Anna Kostolanská rodená Ušáková, narodená 25.apríla 1928, posledná žijúca sestra kňaza – básnika a spoluzakladateľa Katolíckej moderny Pavla Ušáka Olivu (1914 – 1941), ktorí obaja boli rodákmi z Kátloviec pri Trnave. Pavol Ušák Oliva má v Kátlovciach rodný dom s pamätnou tabuľou, na jeho počesť sa usporadúva recitačná súťaž *Kátlovce Pavla Ušáka Olivu*, po ňom je pomenovaná *Základná škola s materskou školou Pavla Ušáka Olivu*, pred Farským kostolom Svätého Ducha má svoj pamätník a jedna z cien obce je pomenovaná ako *Cena Pavla Ušáka Olivu*. Jej nositeľmi sú kátlovskí rodáci: don Jozef Kosmál, SDB – pôsobí v komunite spolubratov na fare v Dubnici nad Váhom; prof. dr. Štefan Vagovič (1927 – 2013) – in memoriam; Mgr. Daniel Čapkovič – sólista Opery SND v Bratislave a zomrelá Anna Kostolanská, ktorá bola pochovaná miestnym farárom Pavlom Zemkom podľa svojho želania v rodičovskom hrobe na cintoríne v Kátlovciach.

Na pohrebe sa 18.januára 2017 v Kátlovciach zúčastnili: miestny rodák vdp. ThLic. Marián Uváček, farár v Bábe; dlhoročná priateľka zosnulej z bratislavského rozhlasu Hilda Micháliková; poetka Zlata Matláková z neďalekých Špačínec; Mgr. Dušan Horváth zo ZUŠ na Mozartovej ulici v Trnave. So zosnulou sa rozlúčili: Pavol Johanes, starosta obce Kátlovce; JUDr. Milan Tolarovič, v mene predsedu Trnavského samosprávneho kraja Dr.h.c. Ing. Tibora Mikuša, PhD; básnik Teodor Križka, šéfredaktor časopisu Kultúra⁷ a podpredseda Spolku slovenských spisovateľov so svojou básňou venovanou zosnulej *Hanke* na rozlúčku.

Emotívnym momentom celej rozlúčky so zosnulou bola báseň Pavla Ušáka Olivu pod názvom *Sestričke*, ktorú zarecitovala študentka a miništrantka Lucia Madarászová.

Svoju kondolenciu zaslali: Mons. ThDr. Štefan Sečka, PhD – spišský diecézny biskup; Mons. prof. ThDr. Jozef Jarab, PhD – rektor Katolíckej univerzity v Ružomberku.

⁷ <http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/pdf/kult0217.pdf>

**+ Anna Kostolanská rod. Ušáková - sestra vdp. Pavla Ušáka Olivu
(25.apríla 1928 Kátlovce – 15.januára 2017 Bratislava),**

Kátlovce, Farský kostol Svätého Ducha - 18.januára 2016

NA ÚVOD SV. OMŠE

Zomrela naša sestra v Kristu: Anna Kostolanská rodená Ušáková – sestra ⁸ nášho najvýznamnejšieho rodáka, kňaza a básnika - spluzakladateľa tzv. *Katolíckej moderny*. V liste svojej matke Ernestíne Ušákovovej z kapláňky vo Veličnej 18.marca 1939 napísal list, v ktorom na konci napísal: *Pozdravte odo mňa všetku rodinu.* ⁹ Drahí moji, teraz ste už všetci spolu v nebi: Modlíme sa za vás a osobitne prosíme za vašu Hanku, ktorú teraz pochovávame: Aby jej, vám ako i nám tu ešte žijúcim bol dobrý Pán Boh milostivý a neľadel na naše hriechy ale na našu vieru!

HOMÍLIA

Drahá smútiaca rodina, rodáci, spolubrat v kňazskej službe Marián, kultúrna verejnosť, pán starosta našej obce, bratia a sestry!

Určite poznáte hru symfonického orchestra, kde je mnoho hudobníkov, ktorí hrajú na rôznych hudobných nástrojoch – niektorí viac a iní menej, niektorí sú prioritní a druhí sekundárni - no všetci vedia, čo majú robiť a kedy majú zahrať podľa nôt, ktoré majú pred sebou. No sledujú ich len jedným okom, lebo druhým pozorne sledujú usmernenia svojho dirigenta. A to všetko preto, aby ich spoločný a vzájomný súzvuk bol pre nás všetkých ostatných hudobným zážitkom. ¹⁰

Noty – to sú naše rodové gény, ktoré sme dostali od svojich rodičov. Môžeme tak predpokladať, že ide o naše predispozície hlavne ohľadom našich charakterových vlastností a niekedy ide aj o zdedený talent. Buďme za to všetko vďační našim rodičom. Keď dnes pochovávame sestru nášho najvýznamnejšieho rodáka, kňaza a básnika, tak ďakujeme Pánu Bohu za ich rodičov, ktorí svoje deti - tak ako každý rodič – naučili tomu základnému: ľudskej láske. A s ňou sa nám prezentovala aj naša zosnulá po celý život. Preniesla ju aj na zviditeľnenie a uchovanie diela svojho brata. Aby všetko dokázala zvládnuť potrebovala aj mimoriadny dar od Pána Boha, a to vieru. Lebo dirigentom v orchestri je Pán Boh. To jeho musia všetci počúvať: *Fides ex auditu*, viera je z počutia, napísal sv. Pavol. ¹¹ A tak sa modlíme, aby našej zosnulej Pán Boh odmenil jej ľudskú lásku ako i jej vieru v nádeji toho, o čo prosíme každú sv. omšu: Neľad' na naše hriechy ale na našu vieru! Profesor RNDr. Ing. Vladimír Betina prednášal na univerzitách v Paríži a Oxforde, a keď mu položili otázku, čo pre neho znamená viera v Boha, odpovedal: Vo viere mám odpovede na základné otázky človeka: Odkiaľ pochádzam? Kam idem? Aký je zmysel môjho života? Viera pre mňa znamená, že sa nebojím smrti, ale to lepšie čo ešte len príde, očakávam s radosťou. A za to všetko vďačím svojim rodičom, ktorí mi vieru v Boha sprostredkovali.

Drahí smútiaci, bratia a sestry! Nech Pán Boh udelí našej zosnulej sestre Anne hojnosť radosti večného života. Amen.

⁸ Porov. PAŠTÉKA, L. 2004. *Paľo Oliva (2). Tak umieral a žije Paľo Oliva*, s. 94 – 107. Bratislava: Lúč, 2004. 188 s. ISBN 80 – 7114 – 480 – 0.

⁹ *Tamže*, s. 130.

¹⁰ Porov. www.homily-service.sk

¹¹ Porov. *Rim* 10, 17.

Pavol Zemko, farár Kátlovce, Poprad 2016

Pavol Johanes, starosta obce Kátlovce a Anna Kostolanská, 2014